

Rozdział 2

OSZUSTWA ZWIĄZANE Z VAT. EWOLUCJA OSZUSTW TYPU MTIC¹

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-182-8/2>

Łukasz Pastuszka

Krajowa Administracja Skarbowa
lukasz-pastuszka@o2.pl

Dariusz Strugliński

Krajowa Administracja Skarbowa
dariusz.struglinski@interia.pl

VAT fraud. The evolution of MTIC Fraud

Abstract

Purpose: The purpose of the chapter is to present the subject of VAT fraud, with particular emphasis on MTIC fraud, and to present the evolution of fraud over the years. Discussion of fraud patterns, fraud participants, goods used in VAT fraud as well as tax fraud mechanisms will allow to understand both the changes that occur in VAT fraud and why VAT fraud is still a challenge for EU Member States.

Design/methodology/approach: To achieve the purpose, the opinions of tax law experts, information provided by the Ministry of Finance and the National Revenue Administration, published documents of the European Commission and organizations dealing with detecting and combating VAT fraud were used. The chapter was also based on the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU) and national administrative courts.

Findings: Based on the analysis, it can be concluded that VAT fraud, in particular MTIC fraud, still occurs and has a significant impact on the VAT gap. Criminals organizing VAT fraud modify both the fraud schemes and the goods or the number of participants in the crime fraud. Knowledge about VAT fraud and its evolution is useful not only for the National Revenue Administration but also for honest taxpayers who want to avoid being involved participating in a fraud.

Keywords: tax fraud, VAT fraud, missing trader, buffer, conduit company, broker, MTIC, carousel fraud, intra-community supply, intra-community acquisition, tax evasion, taxpayer.

¹ Prezentowane w publikacji stanowisko nie stanowi opinii KAS, lecz wyłącznie opinię jej autorów.

Sugerowane cytowanie:

Pastuszka, Ł. i Strugliński, D. (2023). Oszustwa związane z VAT. Ewolucja oszustw typu MTIC. W: E. Małecka-Ziembińska (red.), *Oszustwa związane z VAT w dobie pandemii i cyfryzacji gospodarki* (s. 31–60). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-182-8/2>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Wstęp

W rozdziale zostanie przybliżona tematyka oszustw związanych z VAT. Podjęto próbę zdefiniowania oszustwa podatkowego, co jest istotne z powodu braku jego legalnej definicji. Następnie zostaną opisane wybrane oszustwa z udziałem znikającego podatnika – MTIC (*missing trader intra-community*), w tym popularne oszustwo tego typu – karuzela podatkowa. Przedstawieniu uczestników oszustwa typu MTIC towarzyszyć będzie prezentacja mechanizmów wybranych oszustw. Ze względu na fakt, że oszustwa VAT stale ewoluują, m.in. z uwagi na zmiany prawa podatkowego i wprowadzanie przez administracje podatkowe rozwiązań uszczelniających podatek, podjęto również próbę opisanego tego zjawiska.

Dynamiczne zmiany oszustw związanych z VAT dotyczą zarówno schematów oszustw podatkowych (stają się bardziej złożone), jak i podmiotów biorących udział w oszustwach, towarów będących przedmiotem transakcji oszukańczych, a nawet czynności podejmowanych przez uczestników oszustw dotyczących VAT w celu utrudnienia wykrycia, a następnie udowodnienia przez administrację skarbową oszustwa.

Interesującym zagadnieniem jest uczestnictwo w oszustwie podatkowym przedsiębiorców, którzy nie są świadomi oszukańczego proceduru, w jakim uczestniczą. Przestępcy od wielu lat podejmują próby uwikłania w oszustwa podatkowe uczciwych podatników, stąd temat ten jest szczególnie aktualny w sytuacji kryzysu gospodarczego wywołanego m.in. pandemią COVID-19.

W rozdziale skoncentrowano się na oszustwach z udziałem znikającego podatnika, zwłaszcza karuzeli podatkowej, dlatego że to właśnie w wyniku tego typu oszustw budżety państw należących do Unii Europejskiej (UE) ponoszą największe straty. Podjęta zostanie również próba odpowiedzi na pytanie, czy działania podejmowane przez UE pozwolą wyeliminować bądź ograniczyć oszustwa związane z VAT.

1. VAT i oszustwa podatkowe

Zanim opisane zostaną oszustwa w zakresie podatku od wartości dodanej (*value added tax*, VAT) konieczne jest krótkie scharakteryzowanie tego podatku.

Podatek od wartości dodanej nazwano w Polsce podatkiem od towarów i usług (stąd pojawiający się w części krajowych publikacji skrót PTU). Został on wprowadzony 5 lipca 1993 r. Ustawą z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Ustawa, 1993). W związku z przystąpieniem Polski do UE zmieniły się regulacje dotyczące VAT – nowe przepisy wprowadzono Ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Ustawa, 2004).

VAT jest podatkiem pośrednim pobieranym na każdym etapie obrotu towarami lub usługami, z wyłączeniem nabycia towarów lub usług przez ostatecznego konsumenta. Podatnikowi przysługuje prawo do obniżenia podatku należnego o podatek naliczony – w ten sposób realizowana jest zasada neutralności podatku.

Zasada neutralności VAT usankcjonowana została w dyrektywie 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dyrektywa, 2006). Artykuł 1 ust. 2 stanowi, że VAT obliczony od ceny towaru lub usługi według stawki, która ma zastosowanie do takiego towaru lub usługi, jest wymagalny od każdej transakcji po odjęciu kwoty podatku poniesionego bezpośrednio w różnych składnikach kosztów.

Zasada neutralności jest często przywoływana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) (Namysłowski, 2014, s. 985). Trybunał wielokrotnie wskazywał, że prawo do odliczenia wprowadzono, aby uwolnić przedsiębiorcę od ponoszenia kosztów VAT zapłaconego lub podlegającego zapłacie w toku jego działalności gospodarczej. Działalność gospodarcza opodatkowana VAT, niezależnie od jej celu lub rezultatu, jest opodatkowana całkowicie w sposób neutralny (Zubrzycki, 2015, s. 49–50).

Możliwość obniżenia podatku należnego wykazywanego w kolejnej fazie obrotu o podatek naliczony w poprzedniej fazie obrotu sprawia, że podatnik faktycznie rozlicza podatek od wartości dodanej przez niego w danym etapie obrotu. Ciężar ekonomiczny podatku ponosi konsument, tj. ostatni podmiot w łańcuchu transakcji (Kotowski, 2017, s. 19).

Ze względu na konstrukcję VAT (zasadę obniżania podatku należnego o podatek naliczony) pojawia się możliwość oszustw i nadużyć w zakresie VAT. W szczególności w oszustwach podatkowych wykorzystywana jest możliwość otrzymania zwrotu VAT poprzez wykazanie nadwyżki podatku naliczonego nad należnym. Nadwyżka może wynikać m.in. z dokonania wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów (WDT) lub eksportu (WDT i eksport opodatkowane są stawką VAT 0%), stąd często w oszustwach dotyczących VAT pojawiają się transakcje transgraniczne.

Ponieważ brak jest definicji oszustwa podatkowego czy też oszustwa w zakresie VAT w przepisach prawa regulujących opodatkowanie VAT, w dalszej części rozdziału przedstawione zostaną wybrane definicje oszustwa podatkowego. Oszustwo podatkowe można uznać potocznie za związane z czynami karnymi dotyczącymi obowiązków podatkowych (Hasińska, 2021, s. 12). Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD) definiuje oszustwa podatkowe jako formę umyślnego uchylania się od płacenia podatków, która jest generalnie karalna na mocy prawa karnego. Termin ten obejmuje sytuacje, w których celowo składane są nieprawdziwe oświadczenia, produkowane są fałszywe dokumenty itp. (OECD, b.d.).

Action Fraud jest działającym w Wielkiej Brytanii centrum zgłaszania oszustw i cyberprzestępczości. Według tej organizacji oszustwa podatkowe obejmują

uchylanie się od obowiązku podatkowego osoby fizycznej lub firmy, która celowo nie deklaruje swoich dochodów lub fałszuje wydatki. Oszustwa podatkowe występują również wtedy, gdy towar jest opodatkowany VAT, ale oszust nie uiszcza tego podatku (Action Fraud, b.d.).

Ministerstwo Finansów definiuje oszustwo podatkowe jako uniknięcie opodatkowania lub zmniejszenie jego wysokości. Jest to działanie umyślne. Przystępcom chodzi o duże, często wielomilionowe kwoty, osiągnane dzięki nielegalnemu procederowi. Oszustwa organizują najczęściej dobrze zorganizowane grupy przestępcze, tworzące rozbudowane sieci powiązań gospodarczych i osobowych. Oszustwa na dużą skalę przyjmują najczęściej formę karuzeli podatkowej. W oszustwie podatkowym zwykle bierze udział od kilku do kilkudziesięciu firm. W karuzelę podatkową wplątywani są uczciwie działający przedsiębiorcy, na ogół osoby nieuważne lub nieświadome konsekwencji, w szczególności zachęczone łatwym zyskiem lub atrakcyjnymi okolicznościami transakcji (MF, 2022).

W Raporcie Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z dnia 16 stycznia 1978 r. oszustwa podatkowe uznano za praktyki, poprzez które podatnik usiłuje uchylić się od swych obowiązków prawnych oszukańczymi środkami (Drozdek i Machalica-Drozdek, 2019, s. 109).

Tematyka oszustw podatkowych kojarzona jest z nadużyciami w podatkach. Zarówno w rozstrzygnięciach organów podatkowych, jak i w judykaturze zdarzały się przypadki utożsamiania nadużycia z oszustwem podatkowym (Drozdek i Machalica-Drozdek, 2019, s. 107). Traktowanie oszustwa podatkowego jako synonimu nadużycia jest nieuprawnione. Przepisy dyrektywy 2006/112/WE (art. 395 ust. 1) odróżniają oszustwo (forma uchylania się od opodatkowania) od nadużycia (forma unikania opodatkowania). Odrębność pojęć „nadużycie prawa” i „oszustwo podatkowe” potwierdza również orzecznictwo TSUE. Przykładowo w wyroku z dnia 11 lipca 1988 r. w sprawach połączonych C-138/86 i C-139/86 *Direct Cosmetics* in. TSUE wskazał na odmiennosc tych pojęć i zwrócił uwagę, że we wszystkich wersjach językowych odróżnia się unikanie opodatkowania (fr. *évasion fiscale*, ang. *tax avoidance*) od oszustwa podatkowego (fr. *fraude fiscale*, ang. *tax evasion*) (Dominik-Ogińska, 2018, s. 53).

Analiza orzeczeń TSUE prowadzi do wniosku, że wyraźne odróżnienie oszustwa podatkowego od nadużycia prawa jest zasadne i konieczne. Trybunał jasno rozdziela te pojęcia. Sformułowanie zawarte w wielu uzasadnieniach wyroków TSUE dotyczące celu uznanego i wspieranego przez szóstą dyrektywę (obecnie dyrektywę 2006/112/WE), którym jest walka z oszustwem, unikaniem opodatkowania i ewentualnymi nadużyciami, potwierdza zasadność takiego rozróżnienia. Sformułowanie to można znaleźć m.in. w następujących uzasadnieniach orzeczeń TSUE:

- z dnia 11 października 1977 r. w sprawie C-125/76 *Cremer* (Wyrok TSUE, 1977),
- z dnia 3 marca 1993 r. w sprawie C-8/92 *General Milk Products* (Wyrok TSUE, 1993),

- z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych C-487/01 i C-7/02 Gemeente Leusden i Holin Groep BV (Wyrok TSUE, 2004),
- z dnia 21 lutego 2006 r. w sprawie C-255/02 Halifax plc i in. (Wyrok TSUE, 2006a),
- z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawach połączonych C-439/04 i C-440/04 Axel Kittel i Recolta Recycling SPRL (Wyrok TSUE, 2006b).

Również krajowe sądy administracyjne odróżniają oszustwa podatkowe od nadużyć. Przykładem wyroków wskazujących na konieczność odróżnienia oszustwa od nadużycia są wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego:

- z 3 kwietnia 2014 r., sygn. akt I FSK 664/13 (Wyrok NSA, 2014),
- z 13 września 2022 r., sygn. akt I FSK 1131/18 (Wyrok NSA, 2022b).

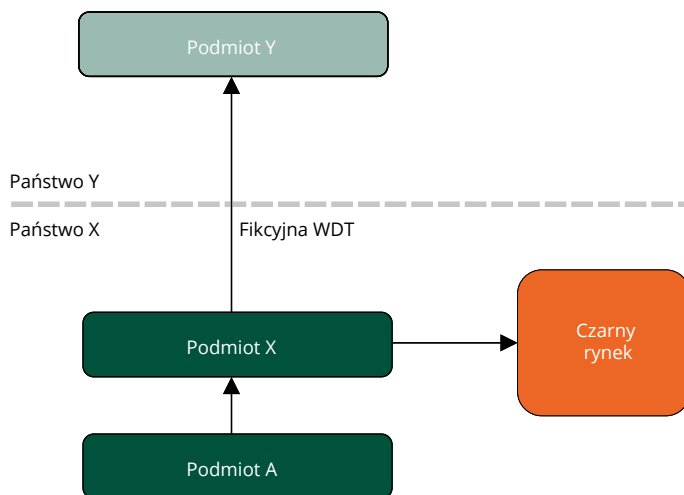
2. Transgraniczne oszustwa związane z VAT

W publikacjach dotyczących oszustw transgranicznych w zakresie VAT dominują schematy, w których istotną rolę odgrywa znikający podatnik. Nie oznacza to, że we wszystkich oszustwach transgranicznych związanych z VAT obecność znikającego podatnika jest konieczna. Według najnowszych szacunków Europolu² (Europol, b.d.) oszustwa karuzelowe lub oszustwa typu MTIC to najbardziej dochodowe przestępstwa w UE. Straty z ich tytułu wynoszą około 50 mld euro rocznie. Tego rodzaju oszustwa transgraniczne po osiągnięciu bardzo dużej złożoności stają się prawie niemożliwe do wykrycia przez jeden kraj (EPPO, 2022).

2.1. Fikcyjna WDT

Przykładem nieskomplikowanego oszustwa dotyczącego transakcji wewnątrzspółnotowych, w którym nie bierze udziału znikający podatnik, może być oszustwo polegające na wykazaniu fikcyjnej wewnątrzspółnotowej dostawy towarów (WDT, rysunek 1). W tym oszustwie podatnik X nabywa towar z VAT od podatnika A. Odlicza podatek naliczony z tytułu nabycia towarów na podstawie faktury otrzymanej od podatnika A. Następnie towar sprzedaje na czarnym rynku” (np. na targowiskach, bazarach czy giełdach), nie wystawiając faktur i nie deklarując VAT od tej sprzedaży. Jednocześnie podmiot deklaruje transakcję transgraniczną, tj. WDT,

² Europol (European Union Agency for Law Enforcement, Europejski Urząd Policji) – organ ścigania Unii Europejskiej, którego głównym celem jest przyczynianie się do zwiększenia bezpieczeństwa Europy.

Rysunek 1. Fikcyjna WDT

Źródło: opracowanie własne.

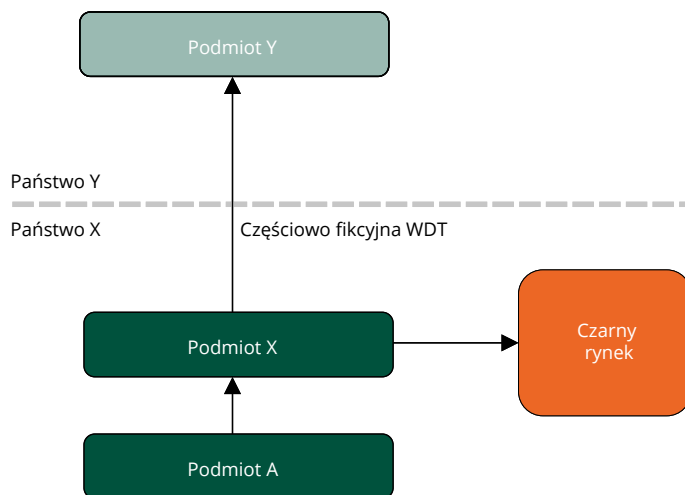
do podatnika Y z innego państwa członkowskiego UE. W rzeczywistości nie dokonuje WDT. Kontrahent Y nie musi być zaangażowany w ten proceder – może nie wiedzieć, że został wskazany przez podatnika X jako nabywca towarów.

Podatnik X mógł wejść w posiadanie danych firmy Y, np.:

- znajdując dane tej firmy w internecie,
- z ofert handlowych przesyłanych pocztą e-mailową do firm,
- przy okazji rozmów biznesowych, np. podczas targów,
- dokonując w przeszłości transakcji handlowych z tym przedsiębiorcą.

Oszustwo związane z fikcyjną WDT polega na symulowaniu transakcji wewnątrzspółnotowej, podczas gdy rzeczywista sprzedaż odbywa się na terenie kraju. Podatnik nie tylko nie uiszcza należnego VAT z tytułu sprzedaży krajowej, lecz może wnioskować o zwrot VAT z uwagi na WDT, która opodatkowana jest stawką 0% VAT. Zadeklarowanie w tym przypadku WDT ma utrudnić administracji skarbowej wykrycie tego oszustwa. U podstaw tak prostego schematu oszustwa leży założenie, że administracja skarbowa w państwie członkowskim X nie ma informacji niezbędnych do weryfikacji wewnątrzspółnotowej dostawy towarów do państwa Y.

Na podobnym mechanizmie opiera się oszustwo, w ramach którego jest dokonywana WDT, jednakże transakcja dotyczy towarów innej wartości, niż to wynika z deklaracji podatkowej (rysunek 2). Podatnik X dokonuje WDT do podatnika Y, z tym że w odróżnieniu od poprzedniego przykładu sprzedaż (WDT) jest zadeklarowana w wysokości odmiennej niż rzeczywista dostawa (wykazana w deklaracji podatkowej i informacji podsumowującej). Zadeklarowana wartość WDT jest przez

Rysunek 2. WDT zadeklarowana w zawyżonej wartości

Źródło: opracowanie własne.

podatnika X zawyżona w stosunku do rzeczywistej wartości transakcji. Modyfikacja oszustwa ma utrudnić jego wykrycie. Podatnik X może zgromadzić dowody potwierdzające WDT, ponieważ transakcja wewnątrzspółnotowa w rzeczywistości nastąpiła (choć jej rzeczywista wartość była inna, niż deklaruje przedsiębiorca). W przypadku pojawienia się wątpliwości podatnik Y potwierdzi dokonanie wewnątrzspółnotowego nabycia towarów (WNT), choć w niższej wysokości niż wskazana przez podatnika X.

2.2. Niezgłoszenie WNT

Kolejne nieskomplikowane oszustwo transgraniczne bez udziału znikającego podatnika dotyczy niezgłoszenia przez przedsiębiorcę wewnątrzspółnotowego nabycia towaru (rysunek 3). Oszustwo oparte jest na prostym schemacie transakcji i polega na niezadeklarowaniu WNT przez nabywcę – podatnika Y, mimo że dokonano transakcji wewnątrzspółnotowej. Niewykazanie WNT ma na celu ukrycie transakcji zakupu od podatnika X i umożliwienie podatnikowi Y sprzedaży towaru na czarnym rynku, bez opodatkowania VAT. Podatnik Y nie wykazuje WNT:

- w rejestrach zakupu,
- w deklaracji podatkowej,
- w informacji podsumowującej.

W przypadku tego oszustwa podatnik X może nie wiedzieć o zamiarach podatnika Y. W tym schemacie oszustwa brak jakichkolwiek mechanizmów chroniących